

РІВЕНЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК ОСНОВНИЙ КРИТЕРІЙ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ (методологічні засади)

**В.К.Терещенко, академик НААН України
Н.В.Морозюк, кандидат економічних наук
Національний університет біоресурсів і природокористування України**

Розглянуто проблеми формування єдиної системи оцінки розвитку сільських територій, методичні підходи до узгодженості цілей органів управління та використання "рівня життя населення" як основного критерію оцінки ефективності їх діяльності.

Вступ. Зі зміною світоглядних концепцій та системою активізації соціально-трудової діяльності особи, колективу до високопродуктивної праці, відбувається переорієнтація механізмів розвитку суспільства до створення сприятливих умов для тривалого, продуктивного та здорового життя людей. Відображення цього положення в міжнародних документах зобов'язує кожну державу реформувати власні територіально-господарські системи забезпечення належного рівня життя населення шляхом гармонізації взаємовідносин усіх суб'єктів управління, узгодження їх цілей та вироблення єдиних правил гри. Основним рушієм цього процесу має виступати мотивація праці, яка базується на біосоціальної концепції розвитку соціально-трудових відносин. Відмінність цієї концепції від попередніх ґрунтується на системному врахуванні всіх чинників: потреб, мотивів, цілей, правил гри, дій, досягнення мети, задоволення потреби та виникнення нової потреби.

В Україні, попри нормативне декларування права кожної людини на гідний рівень життя та прийняття ряду законодавчих актів, відповідний механізм узгодженості та координації діяльності суб'єктів управління відсутній. Насамперед, це стосується їх оцінювання. Системи оцінки рівня життя населення, соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, посадових осіб органів місцевого самоврядування та державної влади не є взаємопов'язаними й існують відносно автономно. Вони не є комплексними і використовуються для вузькопрофесійних потреб залежно від мети оцінки, її суб'єктів та об'єктів. Так, вимір рівня життя населення поширений лише в міжнародній практиці та наукових колах, але не використовується на державному, регіональному та місцевому рівнях при оцінці роботи органів влади.

Результати дослідження. Для формування єдиної цілісної системи оцінки ефективності діяльності суб'єктів управ-

ління сільськими територіями необхідно: визначити та закріпити в нормативно-правових актах поняття "рівень життя населення" та його складові; пов'язати фактори його підвищення з системою забезпечення розвитку сільських територій; співвіднести за допомогою Державного класификатора кожен елемент системи з функцією органу управління. Визначальним та найбільш методологічно складним кроком, який визначає вектор розвитку всієї системи є оцінка рівня життя населення.

У вітчизняних дослідженнях найбільша увага приділяється оцінці соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Кожна фіхачевь зі сфери регіональної економіки та державного управління пропонує свої методичні підходи до вирішення даного питання. Крім того, ця сфера є найбільш вразливою у законодавстві. Так, прийнято Закон України "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України", який визначає формування цілісної системи прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку складовою частиною державного регулювання економічного і соціального розвитку держави, зосереджує увагу лише на розробці та виконанні прогнозних і програмних документів окремих галузей економіки та адміністративно-територіальних одиниць. На виявлення негативних тенденцій та прийняття відповідних управлінських рішень, спрямованих на виконання нормативно-правовий акт – Постанова Кабінету Міністрів України "Про моніторинг соціально-економічного розвитку малих міст і селищ". З метою рейтингової оцінки районів та їх порівняння окремі регіони ухваляють локальні документи. Прикладом є Житомирська область, керівництвом якої вже протягом кількох років здійснює рейтингову оцінку району.

Незважаючи на досить детальне нормативне регулювання здійснення оцінки соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, вона не має суттєвого впливу на рівень життя населення та ефективність діяльності посадових осіб органів влади. Як приклад можна навести звіт про виконання щорічних програм соціально-економічного розвитку району чи області, які є декларативними і носять лише інформативний характер.

Останнім часом в Україні активізувалася робота щодо впровадження, відповідно до європейських вимог, системи щорічної оцінки державних службовців. Однак запропоновані підходи не вирішують проблему автономності оцінювання і не пов'язують діяльність посадових осіб влади із задоволенням потреб населення та підвищенням рівня його життя. Крім того, ці схеми не передають оцінку керівників органів влади.

Поняття "рівень життя населення" з'явилось у 50 роках ХХ століття. Так, у 1954 р. на сесії ООН стояло питання міжнародного визначення та виміру життєвого рівня – фактичних умов життя населення. Концепція рівня життя населення налічує 10 компонентів: здоров'я, споживання продуктів харчування, освіти, зайнятості та умов праці; дохід; житлові умови; соціальне забезпечення; одяг; рекреація та вільний час; права людини. Сьогодні Міжнародна організація праці у своїх нормативно-правових документах декларує не тільки право людини на їжу, одяг та житло, але й на соціальний захист. ООН наголошує, що для гідного рівня життя важливим є наявність вибору для людини.

У вітчизняній науковій літературі сформувався два підходи до трактування терміну "рівень життя" [1, 2]. Згідно з першим, вузьким, рівень життя – це споживання матеріальних і духовних благ.

Згідно з другим враховується весь комплекс потреб, що забезпечують процес життєдіяльності людини. Як зазначають вчені [3, 4], коли під рівнем життя розуміти лише споживання, то поза увагою залишаються участь людини в громадському житті, її соціальне оточення, існуючий рівень політичних свобод, гарантії і прав.

Потреби людини поділяють на біологічні та соціальні. Такий поділ штучний, але зручний для розуміння їх природи. Біологічні (природні та універсальні) потреби існують у кожного, їх задоволення є необхідним для збереження існування окремої істоти або виду. Соціальні потреби ґрунтуються на бажанні людини бути визнаною іншими членами суспільства. Ці потреби можуть бути задоволені тільки прямо або посередньо при участі інших людей, через безпосередні, сумісні з ними дії. Незадоволення цих потреб призводить не до фізичних порушень в організмі, а до стану напруженості, від якого людина бажче звільнитися, що й спонукає збудинком активності соціальної особи. Якщо суспільство надає можливості задовольнити потреби на основі дій, що співпадають із суспільно-необхідними, настає гармонійний розвиток соціально-економічної системи. Коли ж такої можливості в особи чи колективу не існує, тоді потреба задовольняється в результаті дій, які не відповідають суспільно-необхідним, що в кінцевому рахунку обумовлює кризу.

Отже, рівень життя населення – це ступінь задоволення матеріальних, соціальних та духовних потреб людини. Його не слід зводити лише до споживання товарів та послуг; при його визначенні потрібно врахувати всі аспекти життя людей. На жаль, аналіз вітчизняного законодавства свідчить, що під час реалізації державної соціальної політики акцент робиться лише на елементарний

набір первинних (матеріальних) потреб людини.

Найбільшою перешкодою на шляху переходу від теоретичного вивчення поняття "рівень життя населення" до його прикладного використання є суб'єктивність потреб, які залежать від біологічних та соціокультурних особливостей людини, соціально-економічних умов її проживання. Крім того, потреби протягом життя людини постійно змінюються.

Щаєчас об'єднання популярного в міжнародній практиці індексу людського розвитку, використовується обмежена кількість показників: очікувана тривалість життя від народження, середня та очікувана тривалість навчання, валовий національний продукт на особу населення (у дол. США). Звичайно така методика є зручною, але використовується його у прийнятті управлінських рішень складно через довготривалий процес формування людського потенціалу. Так, наразі Україна входить до країн з середнім рівнем людського розвитку і протягом останніх років її позиції залишаються майже без змін, однак демографічна ситуація, особливо в сільській місцевості, погіршується з року в рік.

Більше показників охоплюють так звані регіональні індекси людського розвитку. В Україні вони поділяються на такі блоки: демографічний розвиток, стан здоров'я, освіта, доходи, фінансування, рівень життя, розвиток ринку праці, екологічна ситуація, умови соціального середовища. Через особливості отримання статистичної інформації у такому вигляді, рівень життя складно обчислити. Тому, зважаючи на суб'єктивність оцінки рівня життя населення, для визначення його складових доцільним є проведення соціальної та наукової експертизи із залученням громадськості, державних діячів, посадових осіб органів влади, профспілкових організацій тощо.

Висновки

Чіткі підходи до розуміння сутності поняття "рівень життя населення" та його складових дозволить розробити відповідну систему заходів щодо його підвищення. Необхідно відзначити, що багато органів влади, наприклад прокуратура, мають повноваження в багатьох сферах. У таких випадках доцільно виокремити, так звану "головну" функцію, "місце" органу влади, його внесок у підвищення рівня життя населення. Так, для тієї ж прокуратури визначальним є не кількість створених робочих місць, а кількість правопорушень в ділому. Взаємоз'язок заходів підвищення рівня життя населення з функціями органів державної влади та місцевого са-

моврядування дозволить "спуститися" до кожної організації, установи, а далі й до посадової особи. Саме конкретні працівники повинні стати первинною ланкою в оцінюванні реалізації політичних підвищення рівня життя населення.

Керівників місцевих підрозділів органів державної влади слід оцінювати на основі діяльності їх підлеглих. Так звані координаційні органи, як державні адміністрації, варто оцінювати по діяльності місцевих органів, що діють на їх території. Запропонована система оцінки повинна не скасовувати, а лише доповнювати існуючу практику оцінки ділових якостей, професіоналізму та компетентності державних службовців.

Література

1. Економічна енциклопедія: В 3 т. / Відп. ред. С.В. Мочерний. – К., 2002. – Т. 3. – 2002. – 952 с.
2. Мандибура В.О., Богиня Д.П. Рівень життя населення України та проблеми реформування механізмів його регулювання. – К.: Парламентське видво, 1998. – 285 с.
3. Біттер О.А., Берейський П.Г., Мельник В.С. Ефективність сільськогосподарського виробництва і рівень життя сільського населення. – Львів: Український технологічний, 1997. – 187 с.
4. Малиновський А.С. Системне відродження сільських територій в регіоні радіаційного збурення. – К.: ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2007. – 604 с.

АННОТАЦІЯ

Терещенко В.К., Морозюк Н.В. Уровень жизни населения как основной критерий развития сельских территорий // Биоресурсы и природокористування. – 2012. – № 5-6. – С. 116-119.

Рассмотрены проблемы формирования единой системы оценки развития сельских территорий, методические подходы к вычленению базисных критериев развития и использования "уровня жизни населения" как основного критерия оценки эффективности их деятельности.

SUMMARY

V. Tereshchenko, N. Morozjuk. The living standard of population as the basic criterion for rural development // Biological Resources and Nature Management. – 2012. – № 5-6. – P. 116-119.

The paper has considered the forming of the single system of development estimation of rural territories, methodical approaches to for concordance targets of government bodies and using "standard of living of population" as the main criterion for estimation effectiveness of their activities.